

darowania wydaje się wpływać na poważne zwiększenie udziału pastewnych w strukturze zasiewów. Jest to w tej sytuacji niewątpliwym wyrazem ekstensyfikacji produkcji, zwłaszcza iż wzrost powierzchni pastewnych i ich udziału w zasiewach idzie tu w parze ze znacznie niższym udziałem ziemniaków w zasiewach.

Różnice w udziale pastewnych w strukturze zasiewów między poszczególnymi województwami wynoszą od 10% w województwie lubelskim do ponad 20% w woj. olsztyńskim (1961 r.). Ogółem biorąc najwyższy udział pastewnych występuje w województwach północnych, najniższy zaś poziom w województwach środkowej części kraju. Nie stwierdzono żadnego związku w skali województw między wysokością udziału pastewnych w strukturze zasiewów a odsetkiem użytków zielonych w strukturze użytków rolnych: $r = 0,04$. Analogiczną wartość ma współczynnik korelacji udziału pastewnych z obsadą bydła na 100 ha użytków rolnych. Brak związku między logicznie współzależnymi cechami ma, wydaje się, uzasadnienie w zbyt niskiej jakości użytków zielonych, zwłaszcza pastwisk i słabego ich zagospodarowania.

Stwierdzono natomiast dość wysoką ujemną korelację ($r = -0,57$) między udziałem zbóż i udziałem pastewnych w strukturze zasiewów poszczególnych województw. Również dość istotny związek występuje między udziałem pastewnych w strukturze zasiewów a poziomem średnich plonów 4 zbóż ($r = -0,35$). Ujemna korelacja udziału pastewnych z udziałem zbóż jest przede wszystkim właściwością PGR, w których zastępowanie zbożowych pastewnymi stanowi wyraźną tendencję przemian w strukturze zasiewów i stanowi jedną z podstaw racjonalizacji płodozmiaru w warunkach niedostatku obornika. Obserwuje się ją najsilniej w województwach północno-zachodnich, w których występuje największy udział pastewnych i najmniejszy zbóż w strukturze zasiewów.

Pozytywnym przejawem jest wystąpienie ujemnej korelacji udziału pastewnych z wysokością plonów zbóż, które można w pewnym stopniu uznać jako wykładnik poziomu kultury rolnej. Przy bardziej intensywnej gospodarce zbożowej można bowiem zabezpieczyć potrzeby paszowe produkcji zwierzęcej przy przeznaczeniu mniejszej części gruntów ornych pod rośliny pastewne, a tym samym można przeznaczyć więcej ziemi pod rośliny techniczne, zwiększające towarowość produkcji rolnej.

V. BILANS ZBÓŻ

Statystyka rozróżnia dwa rodzaje bilansów zbóż: tzw. „bilans szczebla wytwórczego” i „bilans towarowy”. Bilans szczebla wytwórczego ujmuje po stronie przychodowej tylko zbiory danego roku, a po stronie rozchodowej — ich rozdysponowanie na: siew, samozaopatrzenie na spójcie, sprzedaż i spasanie. Główną pozycją rozchodową bilansu zbóż jest spasanie.

Bilans towarowy zbóż ujmuje po stronie przychodowej stan zapasów, skup, inne przychody krajowe i import. Po stronie rozchodowej wykazuje następujące pozycje: przemiał handlowy, zaopatrzenie przemysłu,

pasze, siew, eksport, inne rozchody krajowe i ubytki. Różnica pozycji rozchodowych od przychodów daje remanent końcowy.

Przedmiotem niniejszej analizy jest bilans zbóż szczebla wytwórczego za ostatnie 7 lat, w wersji opracowanej przez Komisję Planowania przy Radzie Ministrów. W tabeli 11 pod bilansem wprowadzono dodatkowe wyliczenia, aby całościowo ująć niektóre pozycje rozchodowe takie, jak siew i spasanie, uwzględniając dostawy państwowe oraz całkowitą sprzedaż wolnorynkową.

Pokróćce omówimy sposób obliczenia poszczególnych pozycji tego bilansu. Zbiory obliczono jako iloczyn powierzchni zasiewów przez plony poszczególnych rodzajów zbóż. Ziarno na siew obliczono na podstawie norm wysiewu na 1 ha powierzchni zasianej. Szacunku zboża przeznaczonego na spożycie dokonano na podstawie norm spożycia na 1 osobę z danych rachunkowości IER. Przyjęto do rachunku liczbę ludności rolniczej i mieszanej. Założono przy tym, że ilości tu wykazane dotyczą ludności rolniczej i mieszanej, natomiast ilości sprzedane na wolnym rynku na cele konsumpcyjne (poz. C₂) są zakupywane przez ludność pozarolniczą.

Straty w ziarnie przyjęto umownie jako 2,5% zbiorów z tym, że w roku 1960/1961 ze względu na złe warunki klimatyczne w okresie żniw przyjęto wskaźnik wyższy, a mianowicie 3,3%.

Tabela 11

Bilans zbóż
(szczebel wytwórczy)

Wyszczególnienie	1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60	1960/61	1961/62 p. w.
A. Zbiór	13 294	12 637	14 080	14 081	14 570	14 809	16 045
B. Rozchody gospodarcze ziarna	10 040	10 112	11 739	11 700	11 831	12 390	12 865
1. siew własny	1 575	1 638	1 680	1 629	1 629	1 593	1 550
2. Spasanie ziarna i otrąb	6 028	6 066	7 701	7 667	7 958	8 411	8 845
a) ziarna	5 166	5 199	6 826	6 781	7 147	7 599	8 035
b) otrąb	826	867	875	886	811	812	810
3. Samozaopatrzenie — spożycie	2 874	2 891	2 915	2 952	2 705	2 708	2 700
a) ziarno							
b) w przeliczeniu na przetwory	1 926	1 937	1 953	1 978	1 812	1 814	1 810
4. Straty w ziarnie	425	334	318	338	350	490	580
C. Produkcja towarowa	3 254	2 525	2 341	2 381	2 739	2 419	2 980
1. Skup	3 178	2 465	2 280	2 319	2 663	2 335	2 890
2. Sprzedaż wolnorynkowa	76	60	61	62	76	84	90
D. Zwiększenie rezerw	—	—	—	—	—	—	200
D ₁ Siew ogółem	1 682	1 724	1 747	1 719	1 729	1 711	1 670
w tym od państwa	107	86	67	90	100	118	120
D ₂ Spasanie ogółem pasze treściwe	7 332	7 366	9 002	9 107	9 893	10 438	10 360
w tym a) od państwa	1 304	1 300	1 301	1 440	1 935	2 027	1 515
b) w tym wysokobiałkowe	110	160	130	150	297	270	265
D ₃ Sprzedaż wolnorynkowa ogółem	178	170	153	165	174	188	150
w tym: a) uwzględnione							
w spasaniu	102	110	92	103	98	104	60

Dane o produkcji towarowej są najbardziej ścisłą pozycją bilansu, pochodzą bowiem z danych sprawozdawczości instytucji zajmujących się skupem. Sprzedaż wolnorynkowa pochodzi z szacunków korespondentów rolnych GUS i wyników rachunkowości IER. Szacuje się równocześnie jej przeznaczenie na spasanie (poz. D_{3a}) i na cele konsumpcyjne (poz. C_2).

Spasanie jest pozycją najmniej pewną w całym bilansie. Jest ono wyliczane jako różnica między zbiorami a pozostałymi elementami rozchodów. Wydaje się, że są pewne podstawy do stwierdzenia, że pozycja spasanania w tak obliczonym bilansie jest częściowo zaniżona wskutek zawyżenia szacunku pozycji siewu i spożycia.

Przyjęte przez GUS normy wysiewu 4 zbóż mają stałą tendencję wzrostową, co jak się wydaje, nie ma uzasadnienia, gdyż systematycznie wzrasta zaopatrzenie rolnictwa w siewniki (według spisu z 1950 roku było 182,4 tys. siewników, a w 1960 roku spisano 262,6 tys.), których stosowanie powinno powodować zmniejszanie normy wysiewu. Ponadto, jeśli się przeliczy ilość zboża przeznaczonego na siew według bilansu GUS przez powierzchnię zasiewów roku następnego, a taką trzeba przyjmować, to okazuje się, że jest ona jeszcze wyższa od oficjalnej normy GUS (tabela 12).

Tabela 12

Normy wysiewu 4 zbóż

Lata	Ilość ziarna 4. zbóż zużyta na 1 ha zasiewów		
	Przyjęta przez GUS — kg/ha	Wyliczona na podstawie bilansu	
		kg/ha	Wskaźnik
1955/1957	179	183	100,0
1956/1957	181	183	100,0
1957/1958	181	184	100,5
1958/1959	181	185	100,7
1959/1960	186	189	101,8
1960/1961	187	192	101,9

Może to oznaczać, że w bilansach zbóż sporządzanych przez GUS przyjmowana jest do wyliczenia pozycji „siew” nie powierzchnia zasiewów roku następnego, a powierzchnia zbiorów, co w przypadku zmniejszania się powierzchni pod zbożami nie jest słuszne. Gdyby założyć, że w latach 1956—1960 nie nastąpiły zmiany norm wysiewu, to różnica ilości zboża zużywanego na siew może wynieść w roku 1960 około 80—85 tys. ton.

Podobnie zawyżona wydaje się być i pozycja „spożycie z samozaopatrzenia”. Jeśli przyjąć, że liczba ludności korzystającej z samozaopatrzenia w zboże i jego wielkość jednostkowa nie zmieniły się, to ilość przetworów zbożowych będzie znacznie mniejsza od przyjętej w bilansach GUS, co wykazują następujące dane:

Wyszczególnienie	rok 1956/1957 1960/1961	
	w tys. ton	
Ogólne spożycie ludności rolniczej i mieszanej	2 250	2 250
Dokupno przetworów zbożowych	650	924
Samozaopatrzenie	1 600	1 326
Samozaopatrzenie przyjęte w bilansach	1 937	1 814
Różnica	—337	—488

W 1960/61 roku różnica wynieść mogła blisko 500 tys. ton. Innym sposobem sprawdzenia pozycji spożycia w bilansie GUS może być wyliczenie spożycia dla całej ludności wiejskiej. Jeśli przyjąć liczbę ludności wiejskiej według spisu powszechnego z 1960 roku — 15 260 tys. osób i maksymalną normę spożycia według danych rachunkowości IER — 150 kg na osobę (a nie 160—170 kg przyjmowane przez GUS), to ilość przetworów skonsumowanych przez ludność wiejską wyniesie około 2 290 tys. ton. Ta ilość potrzeb jest pokrywana z samozaopatrzenia oraz z dokupna z handlu uspołecznionego i z wolnego rynku.

Według bilansów opartych o dane GUS i CRS ilości te w roku 1960/1961 wynosiły:

samozaopatrzenie według bilansu	1 814 tys. ton
dokupno z handlu (CRS)	924 „ „
dokupno z wolnego rynku	61 „ „
Razem	2 799 tys. ton

Jest to znów różnica o blisko 500 tys. ton, o które pozycja samozaopatrzenie w bilansie GUS wydaje się być zawyżona.

Zbiory zbóż, z wyjątkiem roku 1956/1957, wykazały dość dużą dynamikę wzrostu, zwłaszcza w ostatnim 1961 roku, w którym wskaźnik dynamiki w stosunku do 1955/1956 roku osiągnął wartość 120,7%. Wśród pozycji rozchodowych tendencje zmian nie były jednokierunkowe. Wysoką dynamikę wzrostu wykazywało spasanie. Było to możliwe dzięki wzrostowi zbiorów i utrzymania się na prawie jednakowym poziomie innych pozycji (siew, spożycie) oraz dzięki poważnie spadkowej tendencji produkcji towarowej (tabela 13).

Taki przebieg zmian w dynamice elementów bilansu zbożowego w badanych latach sprawił, że i struktura pozycji rozchodowych bilansu uległa zmianie. Jaskrawy jest poważny spadek udziału produkcji towarowej i duży wzrost udziału rozchodów gospodarczych w strukturze bilansu. Przy tym w strukturze rozchodów gospodarczych tendencję spadkową wykazywały takie pozycje, jak siew i spożycie, natomiast poważnie wzrósł udział spasania (tab. 14).

Podobnie do bilansu zbóż całej gospodarki prezentuje się bilans zbóż w gospodarce chłopskiej z tym, że udział rozchodów gospodarczych był większy niż w całej gospodarce, a udział produkcji towarowej niższy o około 4 punkty.

Tabela 13

Dynamika składników bilansu zbożowego w całym rolnictwie
w latach 1955/56—1961/62
(r. 1955/56 = 100)

Wyszczególnienie	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60	1960/61	1961/62
Zbiór	95,1	105,9	105,9	110,0	111,4	120,7
Rozchody gospodarcze	100,7	116,9	116,5	117,8	123,4	128,1
siew własny	104,0	106,7	103,4	103,4	101,1	98,4
spasanie ziarna i otrąb	100,6	127,8	127,2	132,0	139,5	146,7
a) ziarna	100,6	132,1	131,3	138,3	147,1	155,5
b) otrąb	100,6	101,5	102,8	94,1	94,2	94,0
Samozapotrzenie na spożycie	100,6	101,4	102,7	94,1	94,2	93,9
Straty	90,4	74,8	79,5	82,4	115,3	136,5
Produkcja towarowa	77,6	71,9	73,2	84,2	74,3	91,6
a) skup	77,6	71,7	73,0	83,8	73,5	90,9
b) sprzedaż wolno-rynkowa	78,9	80,2	81,6	100,0	110,5	118,4

Tabela 14

Struktura strony rozchodowej bilansu zbóż
(Gospodarka całkowita)

Wyszczególnienie	1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60	1960/61	1961/62
Rozchody gospodarcze ziarna	75,5	80,0	83,4	83,1	81,2	83,7	80,2
w tym: siew własny	15,7	16,2	14,3	13,9	13,8	12,9	12,0
spasanie ziarna	51,5	51,4	58,2	58,0	60,3	61,2	62,5
samozapotrzenie na spożycie	28,6	28,6	24,8	25,2	22,9	21,9	21,0
straty	4,2	3,8	2,7	2,9	3,0	4,0	4,5
Produkcja towarowa	24,5	20,0	16,6	16,9	18,8	16,3	18,6
Zwiększenie rezerw	—	—	—	—	—	—	1,2

Natomiast w gospodarstwach państwowych wystąpiła zupełnie odmienna sytuacja. Zbiory w roku 1961 nie osiągnęły jeszcze poziomu z 1955/1956 roku (wynoszą 97,8%). Szybko spadał udział rozchodów gospodarczych (w 1961 roku — 73,3% stanu z 1955/1956 roku), poważnie zaś wzrastał udział produkcji towarowej (tab. 15).

Systematyczny spadek wykazują pozycje: spasanie i spożycie z samozapotrzenia oraz straty.

Wymienione tendencje w gospodarce państwowej powodują, że w strukturze rozchodów bilansu zbożowego produkcja towarowa obejmuje ponad 50% zbiorów, a rozchody gospodarcze nieznacznie ponad 40% (tab. 16).

Dotychczas ocenialiśmy produkcję towarową brutto zarówno całego rolnictwa jak i gospodarstw państwowych. Rolnictwo otrzymało jednak

Tabela 15

Dynamika składników bilansu zbożowego w gospodarstwach państwowych
w latach 1955/56—1961/62
(r. 1955/56 = 100)

Wyszczególnienie	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60	1960/61	1961/62
Zbiór	90,8	96,3	91,8	93,3	92,8	97,8
Rozchód gospodarczy ziarna	104,7	109,7	87,3	74,7	73,4	73,3
siew własny	94,9	90,3	84,7	83,2	65,3	66,3
spasanie ziarna i otrąb	100,2	105,9	85,1	77,8	83,7	83,0
a) ziarna	97,5	103,6	83,2	81,1	88,0	87,2
b) otrąb	127,0	129,2	104,2	45,8	41,7	41,7
Samozaopatrzenie						
spożycie	125,9	127,8	103,7	45,1	42,6	40,1
straty w ziarnie	180,0	260,0	80,0	80,0	60,0	80,0
Produkcja towarowa	71,8	77,9	97,9	118,8	119,4	131,4

Tabela 16

Struktura strony rozchodowej bilansu zbóż w %
(Gospodarstwa państwowe)

Wyszczególnienie	1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60	1960/61	1961/62
Rozchody gospodarcze ziarna	57,9	66,7	65,9	55,1	46,4	45,8	43,4
w tym: siew własny	22,8	20,7	18,8	22,2	25,4	20,3	20,7
spasanie ziarna	55,4	51,6	52,3	52,7	60,0	66,3	65,8
samozaopatrzenie	18,9	22,7	22,0	22,4	11,4	11,0	10,3
straty	2,9	5,0	6,9	2,7	3,1	2,4	3,2
Produkcja towarowa	42,1	33,3	34,1	44,9	53,6	54,2	56,6
w tym: skup	94,7	90,4	95,9	96,4	98,2	96,2	98,8

Tabela 17

Skup zboża netto w latach 1955/1956—1960/1961
(w tys. ton)

Wyszczególnienie	1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60	1960/61
Skup ogółem	3 178	2 465	2 280	2 319	2 663	2 335
Dostawy dla rolnictwa	1 627	1 539	1 550	1 674	2 256	2 470
w tym: zbóż siewnych	107	86	67	90	100	118
zbóż i przetworów na paszę	1 194	1 140	1 171	1 290	1 638	1 757
przetworów konsumpcyjnych	326	313	312	294	518	595
Skup netto	1 551	926	730	645	407	—135
w % zbiorów: skup brutto	23,9	19,5	16,2	16,5	18,3	15,8
skup netto	11,7	7,3	5,2	4,6	2,8	—1,0

poważne ilości pasz treściwych, zboża i przetworów zbożowych od państwa. Skup „netto”, znacznie mniejszy od skupu „brutto”, wykazywał stałą tendencję spadkową. Ilustrują to dane tabeli 17.

W roku gospodarczym 1960/1961 dostawy dla rolnictwa zboża i przetworów zbożowych przewyższały nawet poziom skupu zbóż.

Zaopatrzenie w pasze treściwe

Dostawy z puli państwowej pasz treściwych dla całego rolnictwa wyniosły w 1961 r. 1 881 tys. ton, co stanowi spadek w stosunku do 1960 r. o 5,7%. Spadek ten był spowodowany większą samowystarczalnością rolnictwa w tym zakresie dzięki lepszemu urodzajowi zbóż i ziemniaków.

Tabela 18

Dostawy pasz treściwych w poszczególnych województwach na tle ogólnego zużycia tych pasz

Województwa	Ogółem spasanie w tys. ton	Pasze od państwa w tys. ton	%
Polska	10 216,6 ^a	1 781,0	17,4
Warszawa	1 142,7	200,8	17,6
Bydgoszcz	869,4	176,7	20,3
Poznań	1 258,8	285,9	22,7
Łódź	741,2	113,7	15,3
Kielce	615,1	106,4	17,3
Lublin	828,3	83,4	10,1
Białystok	579,9	62,9	10,9
Olsztyn	426,8	83,6	19,6
Gdańsk	305,6	92,0	30,1
Koszalin	386,8	55,2	14,3
Szczecin	317,0	59,7	18,8
Zielona Góra	335,5	46,0	13,7
Wrocław	784,2	115,9	14,8
Opole	349,5	60,2	17,2
Katowice	169,4	64,7	38,2
Kraków	499,8	103,9	20,8
Rzeszów	508,6	70,0	13,8

^a Przytoczone dane różnią się w skali krajowej o 100 tys. ton, gdyż obejmują rok gospodarczy (wg bilansów wojewódzkich), a nie kalendarzowy, jak to podaliśmy uprzednio.

Jak widać z tabeli pasze dostarczone w 1960/61 stanowiły 17,4% ogółu pasz treściwych skarmionych w tym roku w całym rolnictwie. W poszczególnych województwach udział pasz pochodzących z puli państwowej wahał się od 10,1 w Lublinie do 38,2% w Białymstoku. Na ogół wyższy procent dokupna pasz treściwych występował w tych województwach, które cechuje wyższy rozwój hodowli trzody oraz wyższa kultura

rolna, której wyrazem jest, między innymi, silniejsze powiązanie gospodarstw z rynkiem. Wysoki procent dokupna pasz w woj. katowickim można wyjaśnić dużą hodowlą nakładczą trzody chlewnej w gospodarstwach karłowatych i na działkach pracowniczych. W pewnym stopniu zjawisko to dotyczy również woj. krakowskiego. Trudno jest wyjaśnić wysoki procent dokupna pasz w woj. gdańskim. Można sądzić, że pasze dokupywane z puli państwowej stanowią uzupełnienie ujemnych bilansów paszowych w ramach województw. W pojedynczych gospodarstwach na pewno tak jest, chociaż niewątpliwie w wielu gospodarstwach dokupywane są pasze wysokobiałkowe, nawet przy dostatecznej ilości pasz własnych. Próba ustalenia korelacji między niedoborem pasz własnych w poszczególnych województwach a stopniem ich dokupna nie wykazała wyraźniejszych współzależności. W poszczególnych przypadkach uzyskano nawet obraz odwrotny od spodziewanego. Na przykład w woj. lubelskim, które ma wg bilansu wojewódzkiego jeden z najwyższych niedoborów pasz, występuje jednocześnie dość niskie dokupno. Prawdopodobnie w takich województwach odgrywają ważniejszą rolę niż w innych tzw. pasze nieuchwytnie.

Kierunki rozdysponowania pasz treściwych. Według szacunkowych bilansów pasz sporządzanych przez Ministerstwo Rolnictwa skarmianie pasz treściwych przez poszczególne grupy zwierząt przedstawiało się następująco:

Wyszczególnienie	1959/60	1960/61	1961/62 przew. wyk.	Wskaźniki procentowe	
				1960/61	1961/62
				1959/60	1960/61
Spasanie ogółem	100,0	100,0	100,0	109,6	103,8
konie	28,0	25,2	23,5	98,1	97,2
bydło	19,2	18,4	19,7	108,1	108,2
trzoda	38,7	41,6	42,0	117,5	105,3
owce	1,4	1,3	1,2	96,2	98,4
drób	12,7	13,5	13,6	114,5	105,3

Największe zużycie pasz treściwych występowało w całym okresie w spasaniiu trzodą chlewną, mimo że przyrost tego kierunku zużycia w 1961/62 r. — wskutek niższego przyrostu pogłowia trzody — jest słabszy niż w roku poprzednim. Następne z kolei co do wielkości jest spasanie pasz treściwych końmi, malejące stopniowo zarówno absolutnie jak i relatywnie, w związku ze spadkiem pogłowia koni w dwu ostatnich latach. Spadek ten jest jeszcze nieduży, toteż oszczędności paszowe z tego tytułu nie mają na razie większego wpływu na bilans paszowy. Spasanie bydłem wzrasta mniej więcej jednakowo w dwu ostatnich latach, w związku ze wzrostem zarówno pogłowia, jak i wydajności bydła. Poważny udział w spasaniiu pasz treściwych ma również drób. Również w tym przypadku obserwujemy tendencję wzrostu spasaniiu, aczkolwiek przyrost w roku 1961/62 w stosunku do poprzedniego roku, podobnie jak przy trzodzie, był względnie słabszy. Żywienie owiec

stanowi znikomą część w całości zużycia pasz treściwych i utrzymuje się prawie na równym poziomie w rozmiarze absolutnym, a w ostatnim roku wystąpił spadek relatywny. W sumie przewidywany przyrost zużycia pasz treściwych w 1961/62 jest mniejszy niż w roku poprzednim. Tłumaczy się to zarówno relatywnie mniejszym przyrostem pogłowia w tym roku, jak również urodzajem pozostałych rodzajów pasz, zwłaszcza objętościowych. Odnotować należy również pewne zmniejszenie zużycia pasz treściwych na 1 sztukę przeliczeniową. Spadło ono z 12,1 w 1960 r. do 11,8% w roku następnym.

Dostawy państwowe w całości zużycia pasz treściwych. Udział pomocy państwowej państwa w całym produkcyjnym zużyciu pasz treściwych w ostatnich latach był następujący:

w 1959/60 r. —	20,5%
w 1960/61 r. —	17,4%
w 1961/62 r. —	14,2%

Obserwujemy zatem w tych latach relatywny spadek pomocy państwowej państwa przy wzroście absolutnym wielkości do roku 1960/61 (104,7%) i spadku w roku 1961/62 (74,7%) w stosunku do roku poprzedniego. Jednocześnie miał miejsce absolutny stały wzrost globalnego spazania.

Udział dostarczonych rolnictwu pasz w stosunku do skupowanego przez państwo zboża jest dość wysoki, bo w 1960/61 r. wynosił 86,6% a w 1961/62 r. — 52,4%. Podobne wskaźniki w stosunku do zbiorów zbóż wyniosły 13,7 i 9,5%. Natomiast dla poszczególnych województw wskaźniki te kształtowały się następująco:

Województwa	Pomoc paszowa w procentach			
	skupu		zbiorów	
	1960/61	1961/62	1960/61	1961/62
Warszawa	147,3	62,5	13,6	7,8
Bydgoszcz	57,3	33,8	15,7	10,1
Poznań	85,7	50,0	19,1	12,9
Łódź	102,0	43,5	13,0	7,4
Kielce	224,5	58,7	12,1	9,7
Lublin	94,1	27,8	7,7	3,2
Białystok	114,8	45,9	8,2	4,8
Olsztyn	78,3	35,5	12,4	6,8
Gdańsk	125,0	55,5	26,0	14,3
Koszalin	45,6	32,1	10,6	8,7
Szczecin	48,4	29,4	14,1	10,2
Zielona Góra	66,9	37,5	15,6	9,4
Wrocław	44,0	25,6	11,1	7,0
Opole	43,9	29,9	11,0	8,5
Katowice	257,7	142,9	20,2	11,2
Kraków	592,9	181,8	18,8	7,9
Rzeszów	220,5	70,3	11,6	5,0

O ile w stosunku do zbiorów, czy też całości skarmianych pasz treściwych dostawy pasz od państwa nie stanowią dużego procentu, to w stosunku do skupu procent jest wysoki, a w szeregu województw nawet przekracza cały skup zbóż (rok 1960/61). Województw takich było w tym roku osiem. Są to głównie województwa o niższej produkcji rolnej i dużym rozdrobnieniu gospodarstw. Pewne zwiększenie pomocy paszowej w tym roku spowodowała również w niektórych województwach powódź. Sytuacja uległa radykalnej poprawie w roku 1961/62, w którym — wg przewidywanego wykonania pomoc paszowa stanowić będzie w poszczególnych województwach od 25,6⁰% (Wrocław) do 181,8⁰% (Kraków), a tylko w dwóch (Katowice i Kraków) przekroczy ona 100⁰% skupu.

Dostawy pasz treściwych według odbiorców. Zagadnienie to wobec braku pełnych danych sprawozdawczych rozpatrzemy tylko na liczbach dotyczących sprzedaży pasz przez aparat CRS, zresztą liczby te obejmują ponad 90⁰% całości dostaw pasz dla rolnictwa.

W roku kalendarzowym 1961 (a więc liczby trochę różnić się będą od danych dla lat gospodarczych) Centrala Rolnicza Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” rozprowadziła ogółem 1 655,8 tys. ton pasz treściwych, z czego dla gospodarki chłopskiej 1 047,1 tys. ton (63,3⁰%), dla PGR 380,0 tys. ton (23,0⁰%), dla różnych instytucji uspołecznionych (np. tucz przemysłowy) 138,5 tys. ton (9,3⁰%), a pozostałe 90,2 tys. ton dla różnych odbiorców indywidualnych (4,4⁰%).

Porównanie dostaw pasz treściwych dla gospodarki chłopskiej i PGR do ilości dostarczanego przez te grupy gospodarstw zboża dla państwa ze zbiorów 1960 r. przedstawiało się następująco:

	Gospodarka chłopska	PGR
dostawy zboża w tys. ton	1 660,0	552,6
zakup pasz od państwa w tys. ton	1 047,1	380,0
zakup pasz w % % dostaw zboża	63,1	68,7

Można więc stwierdzić, że prawie $\frac{2}{3}$ skupionego przez państwo zboża wraca do gospodarstw rolnych w postaci dostarczanych pasz.

Asortyment dostarczanych pasz. Najbardziej korzystną byłaby sytuacja taka, gdyby całość pasz rozprowadzanych przez aparat państwowy stanowiła odpowiednio dobrane mieszanki paszowe. W 1961 r. asortyment pasz dostarczanych za pośrednictwem CRS przedstawiał się następująco:

pasze ogółem	— 100,0 ⁰ %
otręby	— 29,4 ⁰ %
śruta zbożowa	— 25,3 ⁰ %
makuchy i mączki zwierz.	— 5,1 ⁰ %
zboża pastewne	— 5,8 ⁰ %
mieszanki paszowe	— 34,4 ⁰ %

Mieszanki stanowią więc dopiero około $\frac{1}{3}$ pasz dostarczanych rolnictwu przez państwo. Jeśli idzie o produkcję mieszanek, to wyniosła ona w 1961 r. — 627 tys. ton (łącznie z mineralnymi), co stanowi przekroczenie założeń planowych o 2 tys. ton.

Struktura produkowanych przez przemysł pasz treściwych w 1961 r. była następująca:

Ogółem mieszanki treściwe i mineralne	— 100,0%
treściwe	— 98,2%
mineralne	— 1,8%

W mieszankach treściwych z kolei 30,9% stanowiły mieszanki dla bydła, 54,5% dla trzody oraz 14,6% dla drobiu. Oprócz mieszanek produkowanych przez przemysł paszowy, pewne ich ilości produkowane są przez własne mieszalnie pasz PGR i CRS

VI. BILANS PASZOWY

Kształtowanie się zasobów paszowych

Zasoby paszowe obejmują w zasadzie następujące główne grupy pasz: pasze treściwe, ziemniaki, pasze objętościowe, zielonki i pastwiska, okopowe pastewne i pozostałe soczyste, pasze pochodzenia zwierzęcego.

Ustalenie — choćby nawet z dużym przybliżeniem — ich wielkości w naszym rolnictwie jest znacznie utrudnione.

Ewidencja pasz jest niezwykle słaba zarówno w samych gospodarstwach rolnych, jak też globalnie w całym rolnictwie. Statystyka rolnicza nie jest nastawiona na uchwycenie ani rozmiaru zasobów paszowych ani obrotu gospodarczego, jakiemu pasze podlegają.

Przytoczone w tabeli 19 dane GUS i Komisji Planowania mają charakter szacunkowy.

Tabela 19
Zasoby paszowe w latach 1955/56—1960/61 w jednostkach zbożowych

Lata	Zasoby paszowe ogółem	Pasze treściwe	Ziemniaki	Pasze objętościowe	Zielonki i pastwiska	Okopowe pastewne i pozostałe soczyste	Pasze pochodzenia zwierzęcego
Tysiące jednostek zbożowych							
1955/56	22604	7303	2922	5813	5036	673	857
1956/57	25241	7284	5032	5922	5462	605	936
1957/58	26629	8922	4466	5895	5507	831	1008
1958/59	27248	9013	4285	6275	5696	937	1042
1959/60	27166	9796	4490	6399	4819	645	1017
1960/61	30483	10330	4792	6652	6642	995	1072
1961/62 ^a	33408	10252	6415	7148	7308	1177	1108
Rok 1955/56 = 100							
1955/56	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1956/57	111,7	99,7	172,2	101,9	108,5	89,9	109,2
1957/58	117,8	122,2	152,8	101,4	109,4	123,5	117,6
1958/59	120,5	123,4	146,6	107,9	113,1	139,2	121,6
1959/60	120,2	134,1	153,7	110,1	95,7	95,8	118,7
1960/61	134,9	141,4	164,0	114,4	131,9	147,8	125,1
1961/62 ^a	147,8	140,4	219,5	123,0	145,1	174,9	129,3